

Tibulova elegija I 2 u prepjevu Marka Bruerevića i Đura Hidže

Željko Puratić

Marko Bruerević (Lyon, Francuska, 1765.; umro u Dubrovniku, Hrvatska, 1823), porijeklom Francuz, odgojen i obrazovan u Dubrovniku (učitelj mu je bio latinist Đuro Ferić!), pored drugog rada prevodio je (tj. prepjevavao) i neke rimske pisce (odlomke iz Katula, Tibula, Propercija, Ovidija, Horacija i Fedra). O ovom naturaliziranom "Iliru" pisano je podosta (vidi noviju i stariju literaturu u 3. knjizi bibl. "Pet stoljeća hrvatske književnosti", Hrvatski latinisti II, za tim 19. knjigu iste biblioteke, Zbornik stihova i proze XVIII stoljeća. Vladimir Vratović i Rafo Bogišić napisali su u tim knjigama lijep prikaz života i rada našeg pjesnika). Karakteristika ovih prepjeva je "težnja da se što tješnje približi izvorniku, kako u izboru frazeologije tako i u transponiranju misli." (V. Vratović). Za naš časopis donosimo sada iz rukopisa 141. Naučne biblioteke u Dubrovniku "tomačenje" Tibulove elegije I 2. Da bi prepjev bio jasniji donosimo uporedni Hidžin prepjev iz rukopisa Sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Kako je Bruerević živio i u Bosni, njegov jezik i stil ponešto je osebujan, što će se jasno vidjeti i na ovom njegovu prepjevu.

Bruerević

Hidža

Služ' mi cila, jeda nove
Boli moje vino utješi,
Jeda umorne oči ove
Predobiti san pospješi!

Nitko mene nek ne budi
Ušikana s mnogo piva,
Vaj ljuvezni nemir hudi
Srca moga dok počiva.

Er mâ mila zavidnime
Bi stražanim obkoljena,
I nje vrata gvozdenime
Štencom ubah utvrđena.

Gospodara sumnjivoga
Kruta vrata, prag nemio,
Vas, ah, često prosim Boga,
Trijes udarao, dažd mokrio!

Dajte vina, vino cielo
Nek zled novu s'mene odgoni,
Nek ušika moje tielo
Oči a u tvrdi sanak skloni;

I tadara zgodne sreće,
Sokom loze napojena,
Probuditi nitko neće
Ljubovnika uciviljena.

Stavljena je straža opora
Da ona čuva mladu moju,
Gvozdenieh i od zatvora
Zaklopjena vrata stoju.

Vik mučila gospodara,
Vrata, i u vas dažd lupao,
I čestokrat Jove odzgara
Munje ognjene na vas slao!

Nu vi samo blage mnome
Prepustit me ne kratite,
Tere zglobu na veznomu
Muče skrovno se okrečite.

I ako svijesti u nezdravi
Da se okosih na vas čuste,
Vi prostite, mojoj glavi
Te naudile kletve puste!

Bolje vi je pamtit samo
česte molbe i blagosove,
Kê vi dadoh vješav tamo
Vijence o vami i darove.

Nenavidne a ti straže
Hitro varaj, Delia draga,
Venere ista er pomaže
Slobodnome srcu blaga.

Ona momku koj'po noći
Prije neznana vrata obhodi,
Ona momi u pomoći
Bude kadar njega uvodi.

Ona stupat usrid tmice
Bez ni mrva da se čuje,
Ona s odra kradimice
Snimovat se naučuje.

Ona, vojna prid istoga
Oka i lica dogovore
I za utjehu srca svoga
Uči nijeme razgovore.

Nu ne uvježba tač svakoga,
Ner onezijek samo koji
Ne lijenu se i onoga
Kî se u tminah dič' ne boji.

Ona ne da nastupiti
Oružane na zlotvore,
Niti odrijeti ol' raniti
Ljubavnike tko da more.

Na uzdaniju nje nek grede
Srid slobode tkogod ljubi,
A u ničije nek zasjede
Brine se igda da se izgubi.

Ne ude meni zimne noći.
Vihri, mrazi, snijezi i grada
Niti će me dažd smeč' moći
Da najveće lijeva i pada.

Ne brinem se tijem, već mlada
Da mi otvorit Delija haje,
I da škrabom prsta vlada
Muče kroz mrak mē stupaje.

Tko me srete, čovjek, žena,
Oko na me nek ne stavi,
Er Venere proglašena
Neće otajstva me ljubavi.

Vrata, jur se rastvorite
S mojih tužba pridobjena,
A ikada ne škripite
Ukradome otvorena.

Prostite mi ako na vas
Rekoh zanijet s mahnitosti,
S toga nek me stigne poraz
Od nebeske protivnosti.

Spomeni se ono što sam
Moleći vas izustio,
S vijencim cvieća kadano sam
Vas od svudi ja kitio.

Zorko, Zorko, ti stražnika
Nemoj varat, strah zasliepi,
Smiona budi, smionika
Venere ista ljubi i kriepi.

Mlada ona ponudiva
Kad gre u novi dom se uvući,
A diklicu izučiva
Kô će otvorit vrata kući.

Ona je vježba kad se mlada
Iz mekahna odra izvuče,
I nje laki stupaj vlada
Da po kući šeta muče.

Prid mužom je uči kô će
Migom oči govoriti,
Ljubke i riječi kô hitro će
Domišljata njemu skriti.

Ne izučuje ovo svaku,
Ješ kê u sebi nijesu trome,
Neg' smiono skoknu i mraku
Same idu po noćnome.

Nek'joj s golim mačom prijeti,
K njoj ne da itko da pristupi,
Nit puštaje ruho odnijeti
Da ga s darim' pak otkupi.

Tkogod ljubi, neka grede
Svud gdi hoće pun slobode,
Nit pristoji da od zasjede
On se straši i hude zgode.

Ne udi meni mraz ledeni
Zimne noći ni duljina,
Niti na me izliveni
Silni daždi i mokrina.

Lako trpim trude ove
Ak' mi Zorka vrata otvori,
I štucajuć prstim zove
Bez da riečcu progovori.

Muško il žensko srete ak' mene,
Svijeću taj čas vi gasite,
Er Venere nje ljuvene
Drži ukrade sve skrovite.

Bahatom me ne strašite
Ni za moje pitajte ime,
Niti lučom zasvijetite
Blizu mene za otkriti me!

Da i nehote tkogodi me
Nadzri ol spozna, nek ne objavi
Nek se kune bogovima
Da tko bijaše zaboravi!

Er pedepsom štetnog zbora
Bi Venere svjedočila
Srditoga da je kćer mora
I od krvi se porodila.

Još da i vojnu sve dokaže,
Bit mu neće vjerovano;
Er tako mi, kâ ne laže,
Čaraonica reče uzdano.

Zlamenti jemnju riječima
Vidjeh zvijezde snijemovati
I gdje rijeci tijek uzima
Ter je na svoj vir povrati.

Činom ona do potrebe
Grebje otvara, zemlju stresa,
Na zbor kupiv' oko sebe
Mrtvijeh duše i telesa.

Čete mami sve pakljene
Na vilenske svoje žamore,
A pak mlijekom okropjene
Vraća ih crne u ponore.

Kad joj drago, čini oblake
Nestat kē se zimi viju,
I prid ljetna sunca zrake
Snijezi kopno da pokriju.

Da ona sama pozna, hoće,
Kē i Medeja, sve hude trave,
I da do nje nitko doć' će
Pakljenomu psetu s' glave.

Čare i čine ona meni
Složi, kim ćeš moć varati,
Triš ih čitaj, triš spomeni
Poslije toga zapljuvati.

Po njih kripost sumnjiti ne bi
Tvoj muž mogal ništa o mnome,
Vjerovati ni sam sebi
Da me i u skutu vidi tvome.

Nu s drugijem se ne slobodi
Ere tadar sve vidjet će,
Mene samo, dušo, uvodi
Koga samo vidjet neće.

Još hvali se, nu trudno je
To vjerovat da travami
Može ozdravit srce moje
Tve ljubavi kâ ga mami;

Ne straš'te me stupajima,
Za me ime nije pitati,
I nemojte u oči me,
Ja vam velju, zasvijetljati.

I ako tkogod nemoždani
Ugleda me, nek me krije,
I bogovim svim se brani
Da poznao mene nije!

Tko jezičast ukaže se,
On će kušat teške zgodi,
Da od Saturna Venere se
Krv i od bijesna mora rodi.

Ako izreče, vjerovana
Ta mu od muža neće biti,
Čaraonica kako znana
Većkrat htje mi potvrditi.

Ja ju vidjeh, vjeruj meni,
Zvijezde s nebes' snimivati,
I kroz pivke nje ognjeni
Svoga s puta trijes svrćati.

Ona s pivkam nje čarnime
Sjene izvodi, grob rastvara,
I s kostima sprženime
Na volju se razgovarâ.

Ona čete jur pakljene
Buni i vlada s čarnom moći,
Paka s mlijekom okropjene
Gdigod žudi, čini im poći.

Kad namisli rastjeriva
S nebes'oblake svim tmušave,
I u sred ljeta dobavljiva
I snjegove i mećave.

Ona sama Medejine
Umije trave posvojiti,
I zna sama Hekatine
Srdne kučke ukrotiti.

Od nje mi su bile dane
Pivke moćne svim varati;
Zapjevaj ih triš i u nje
Tad zapljuni do tri krati!

On vjerovat neće ikomu
Od nam njemu što doglasi,
A ni sebi još istomu
Da nas u odru bludnu opazi.

Ti se ustručaj ljubiti ine;
Bistrim okom vidjet sve će;
Pokrit će ih guste tmine
Da od mene sumnjiti neće.

Je l' vjerovat? Rekla mi je
Da ona ima moć svakoju,
S travam', s' pivkam' i da umije
Raščiniti ljubav moju.

Ter me zubljam triš obkadi,
I bogove vilenite,
Od nje noćno mene radi
Crne imaše žrtve i mite.

Iščisti me na plamima,
Po vedrini noćne tmine
Prikla čarnim bogovima
Mlado ždrijebe od godine.

Nu ne prosijah sva da moja
Ljubav mine, ner da i mene
Milovati lijepos tvoja,
Dokle za njom ginem, htjedne.

Ja ju moljah ne da moje
Svim ljubavi trag dospije,
Zamjenita neg' da no je
Bez ke živjet mrsko mi je.

Krut li oni bi nesvijesni
Koj', mogući tebe toli
Lijepu uživati, u boj bijesni
Plijen i vojske slijedit voli!

Bi od gvozdja i ludnik pravi,
Čim te mogal uživati,
Ki prid plijenom tebe ostavi
I ode s četam vojevati.

Čiličiju svu do volje
Pred sobome on gonio!
Neprijateljsko on na polje
Rimske čete taborio!

On nek tjera prid sobome
Množ čiliskih neprijatelja,
I na zemlji dobitome
Tabori se pun veselja.

Da ga i jezdit oklopjena
Svega u srebro i suho zlato
Na pastuha vidu ognjena,
Zavidit mu neću za to.

Nek u srebru i u zlatu
On ko sunce vas vas sja se,
Jezdec konju na krilatu
Svak u njega zagleda se.

Nek mi je samo s tobom biti,
Delija mila, pusto u selo
Volove ću sam jarmiti
Praze i kože past' veselo.

Daj mi, Zorko, s tobom biti,
Ja sam spravan s volovima
Na teg hodit i raditi,
Pasti i ovce po brdima.

Ni na tvrdoj zemlji meni
Mučno bit će pružit kosti,
Samo da bi zagrljeni
Ja i ti legli u milosti.

Dopušteno i da je meni
Tebe grlit sve me dobro,
Na ledini i na stijeni
San bih tihi hitat obro.

Er što prudi u grimize
Trajat noći bez ljubavi,
Kadar svu noć ne usni se
Čića suza i nezdravi.

Na grimizu koris ka je
Ležat gojne bez ljubavi,
A kušati cvilne vaje
I provodit noći u javi!?

Žinti! Udijelit te pernice
Pokoj neće, premda i meke,
Ni vezene pokrovnice
Niti romon tihe rijeke!

Podlog perja mekahnoga,
Slasni i romon tihe od vode,
Mas ni krova izbranoga
Na oči sanak ne dovode.

Tibul je, poznato je, u kompoziciji vrlo nestalan. Promjena motiva, raspoloženja, "nejedinstvenost" sadržaja često je silila izdavače da različito svrstavaju pojedine Tibulove elegije. Tako zapažamo i u izdanjima iz 18. stoljeća razne lekcije i grupe stihova različito razmještene. Ovo spominjemo stoga što u Hidžinom prepjevu elegija završava gore citiranim strofom, dok se u Bruerevičevom prepjevu elegija nastavlja, tj. sadrži još desetak strofa, koje se odnose na 10 latinskih elegijskih distiha, koje je sadržavalo izdanje kojim se služio Bruerević, a koji su bili u sastavu jedne elegije. Hidžino izdanje, očito je, imalo je drukčiji razmještaj pojedinih stihova, tj. ovi posljednji stihovi bili su u sklopu pete elegije prve knjige (I 5). Hidža ih je, kao i cijelu elegiju I 5, prepjevao u dužim stihovima. Slijedi, dakle, najprije Bruerevičev nastavak elegije, zatim Hidžin prepjev, koji smo preuzeli iz elegije I 5.

Ali uvrijedih zlijem riječima
Ja božicu od ljubavi.
Ter moj jezik s'tega prima
Zlu pedepsu kô ga opravi?

Oli iskvρνit grešnik kleti
Smjeh bogova templa i otare?
Oliti igda s njih odrijeti
Grešnom rukom vijence i dare?

Ne lijenim se, što ako skrivih
Prid noge se zavaliti
Rasrčenijeh ja bogovih
I njih templa prag celiti.

Još na gola ja koljena
Za pokoru laziti ću
I o vrata posvećena
Grešnom glavom hrdati ću.

Nu, bijesniče moj, kojemu
Posmjehivat plač čini se,
Da se višnji rugu temu,
Ne rasrče, pobrini se!

često vidjeh ja, mladosti
Tko stravljenje u rug uze
Smiješno pustoj u starosti
Gdje ljuvene roni suze.

čuh tresećijem kliknut glasom
Bludne pjesni, mazne riječi,
I pristavljat bijelijem vlasom
Vijence i laštrit stare obličii.

Ne stidit se vrata i dvore
Drage vikom obsjedati,
I srid puta na ugovore
Nje dvorkinje zastavljati.

Djecu i momčad vidjeh tada
Gdi na čete ga okupjahu
I od pusta ruga i gada
Sramotno ga zapljuvahu.

Ti, Venere, mene štedi
Koj ti vazda i zanago
Bih podložan; ah ne vrijeđi
Ni pogubi tvoje blago!

Hidžini odgovarajući stihovi glase:

Al Venere božanstvenost s riječim izružih
Ter jezika neznabožna plaćam teški grih?
Al stan bogov opoganih s hudim djelom kim
Ili sadrijeh štovne vīnce kipim njihovim?
Na koljena gola pasti neću ja ckniti,
I u vrata lupat glavom, snižno moliti.
Kriv ako sam, nica ću se u kram prostrijeti,
I srčanim celovima mlačit prag sveti.
A ti k[↑] se zlom mojijem šališ, straši se
Da proc' tebi gnjiv od višnjih ne obrati se.

Ja sam vidil, kô od ljuvenim mladcim rug tvara,
Podložiti pod Venerin jaram vrat stara.
I razblude izmišljati kroz glas tresavi
I sjedine svojim rukam rudit na glavi.
Nije se sramil dikle drage na vratih stati
Nje i prid pukom službenicu zagovarati.
Skup mladosti i skup djece njim se rugahu,
I kroz grohot žamoriti na nj zapljuvahu.
Nu, Venere, smiluj mi se, vik rob tvoj sam ja,
Što nemilo tač pržena žetva jes tvoja?

Kraći komentar nekih riječi i izraza:

Odmah vidimo da je Hidžin prepjev kudikamo razumljiviji, dok je Bruerević ponešto teži za današnjeg čitatelja. Hidža se nekako više drži dikcije dubrovačke poezije 16-18. stoljeća, dok je Bruerevićeva dikcija osebujnija. Konfrontacija ovih dvaju prepjeva iz istog vremena i ambijenta učinit će njihove prijevode razumljivijim i interesantnijim. Za analizu, i filološku i esetsku, nemamo prostora.

Bruerević:

cilo=vino bez vode, ušikan=uspavan, pivo=piće, prepustit=pustiti unutra, vi=vama, o vami=o vas, nenavidne=zavidne=mrske, kadar=kad, ni mrva=nimalo, odar=krevet, snimovat=skidati=silaziti, vojno=muž, ner=nego, ude=škoda, proglašena=razglašena, bahat=korak, pedepsa=kazna, čaraonica=vračara, snijemovati=skidati, vir=izvor, grebje=grobove, triš=triput, kripost=jakost, do nje=osim nje, noćno=noću, čiličija=Kilikija, praz=jarac, prudi=koristi, cića=zbog, žinti=zaista, pernica=krevet, otar=oltar, zanago=potpuno, od nje=od njih

Hidža:

stražnik=stražar, stupaj=korak, muče=tiho, udi=škodi, ukrade=tajne, nemoždan=bez pameti, svrčati=okrenuti, na volju=po volji, raščiniti ljubav=solvere, plam=vatra, zamjenita ljubav=mutuus amor, množ=mного, Zorka=Delija, gojna ljubav=mila ljubav, mas=sjaj, vince=vijence, ckniti=oklijevati, snižno=ponizno, kram=hram